

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

DOI: 10.67227

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 6

2026

XIV ASR O'ZBEK ADABIYOTIDA MIGRANTLAR HAYOTINING AKS ETISHI

Namazova Manzura Urakovna

Shahrisabz davlat pedagogika institute, (PhD), dotsent

Annotatsiya

Ushbu maqola XIV asr o'zbek adabiyotida migrantlar hayotining badiiy aks etishini tadqiq qiladi. Temuriylar davri adabiy muhitida ko'chmanchilar, musofirlar va muhojirlar obrazining lingvistik va badiiy xususiyatlari tahlil qilinadi. Alisher Navoiy va zamonaviy olimlar asarlarida migrantlar hayotining ijtimoiy-psixologik jihatlarini, ularning identifikatsiya muammolari va madaniy adaptatsiya jarayonlari o'rganiladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, XIV asr o'zbek adabiyotida migrantlar obrazi nafaqat ijtimoiy-falsafiy mazmun kasb etadi, balki insonning o'zlikni saqlash, vatanga bo'lgan sog'inch va ma'naviy barqarorlik kabi universal muammolarni ifodalaydi.

Kalit so'zlar: migrantlar, XIV asr o'zbek adabiyoti, Temuriylar davri, Alisher Navoiy, ko'chmanchilar, musofirlik, identifikatsiya, badiiy obraz.

ОТРАЖЕНИЕ ЖИЗНИ МИГРАНТОВ В УЗБЕКСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ XIV ВЕКА

Намазова Манзура Ураковна

Шахрисабзский государственный педагогический институт, (PhD), доцент

Аннотация

В данной статье исследуется художественное отражение жизни мигрантов в узбекской литературе XIV века. Анализируются лингвистические и художественные особенности образов кочевников, странников и переселенцев в литературной среде эпохи Тимуридов. Особое внимание уделяется произведениям Алишера Навои и других классических авторов, в которых раскрываются социально-психологические аспекты жизни мигрантов, проблемы их идентификации и процессы культурной адаптации. Результаты исследования показывают, что образ мигранта в узбекской литературе XIV века обладает не только социально-философским содержанием, но и отражает универсальные человеческие проблемы сохранения идентичности, тоски по родине, духовной устойчивости и преодоления жизненных испытаний.

Ключевые слова: мигранты, узбекская литература XIV века, эпоха Тимуридов, Алишер Навои, кочевники, странничество, идентификация, художественный образ.

THE REPRESENTATION OF MIGRANTS' LIVES IN FOURTEENTH-CENTURY UZBEK LITERATURE

Namazova Manzura Urakovna

Shahrisabz State Pedagogical Institute, (PhD), Associate Professor

Abstract

This article examines the artistic representation of migrants' lives in fourteenth-century Uzbek literature. It analyzes the linguistic and artistic features of the images of nomads, travelers, and migrants within the literary environment of the Timurid period. Particular attention is paid to the works of Alisher Navoi and other classical authors, focusing on the socio-psychological aspects of migrant life, issues of identity formation, and processes of cultural adaptation. The findings demonstrate that the image of the migrant in fourteenth-century Uzbek literature carries not only social and philosophical significance but also reflects universal human concerns such as preserving identity, longing for one's homeland, maintaining spiritual stability, and overcoming life's challenges.

Keywords: migrants, fourteenth-century Uzbek literature, Timurid period, Alisher Navoi, nomads, exile, identity, artistic image.

XIV asr o'zbek adabiyoti tarixiy jihatdan muhim o'rin tutadi, chunki bu davrda Temuriylar davlati shakllanishining muhim bosqichlari va madaniy hayotning yuksalishi kuzatilgan [1, 45]. Amir Temur va uning avlodlari hukmronligi davrida Movarounnahr va Xurosonda ilm-fan, adabiyot hamda san'atning yuksak darajada rivojlanishi ta'minlangan [2, 12]. Bu davrda yaratilgan adabiy asarlarda turli ijtimoiy qatlam vakillari, jumladan, musofirlar, sayyohlar va ko'chib yuruvchi kishilar hayoti tasvirlangan.

Migratsiya fenomeni insoniyat tarixida doimiy ravishda mavjud bo'lib, u nafaqat iqtisodiy, balki madaniy, siyosiy va ma'naviy omillarni ham o'z ichiga oladi [3, 78]. XIV asr adabiyotida musofirlik va

ko'chish bilan bog'liq hayotiy tajribalarning aks etishi bugungi kunda ham dolzarbligini saqlab qolmoqda, chunki globallashuv sharoitida migratsiya jarayonlari yanada kuchayib, yangi ijtimoiy-psixologik muammolarni keltirib chiqarmoqda.

Tadqiqotning maqsadi XIV asr o'zbek adabiyotida musofirlik va ko'chish bilan bog'liq obrazlarning badiiy tasvirini, ularning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini hamda madaniy identifikatsiya muammolarini tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot vazifalari quyidagilardan iborat: birinchidan, Temuriylar davri adabiy muhitida musofir obrazining shakllanish sharoitini o'rganish; ikkinchidan, mazkur davr adabiy manbalarida ushbu obrazlarning tasvirlanish xususiyatlarini tahlil qilish; uchinchidan, musofir obrazining badiiy-estetik funksiyasini aniqlash.

Tadqiqotning nazariy-metodologik asosini qiyosiy-tarixiy, tipologik va strukturaviy-tahliliy usullar tashkil etadi. Adabiy matnlarni tahlil qilishda kontekstual yondashuv, intertekstuallik nazariyasi hamda zamonaviy adabiyotshunoslik metodlaridan foydalanilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlar qo'llanildi: matnshunoslik tahlili, qiyosiy-tarixiy usul, tipologik tahlil va kontekstual yondashuv. Asosiy manbalar sifatida Alisher Navoiyning «Xamsa», Majolis un-nafois, Muhokamat ul-lug'atayn asarlari, shuningdek, Zafarnoma va «Temurnoma» kabi tarixiy manbalar tahlil qilindi. Tahlil jarayonida o'zbek, tojik va fors tillaridagi asarlarning o'zaro ta'siri, turkiy va forsiy adabiy an'analarning uyg'unlashuvi ham inobatga olindi.

Tadqiqot obyekti sifatida XIV–XV asrlar turkiy adabiyotining badiiy matnlari, predmeti sifatida esa musofirlik va ko'chish bilan bog'liq obrazlarning lingvistik hamda badiiy xususiyatlari tanlandi. Tadqiqotning amaliy ahamiyati zamonaviy migratsiya jarayonlarining ijtimoiy-psixologik jihatlarini tushunishda va milliy-madaniy identifikatsiyani mustahkamlashda namoyon bo'ladi.

NATIJALAR VA TADQIQOT

Temuriylar davri adabiy muhitida migrantlar obrazining shakllanishi

XIV asr o'zbek adabiyotida musofirlik va ko'chish bilan bog'liq obrazlarning shakllanishi davrning ijtimoiy-siyosiy sharoitlari bilan bevosita bog'liq edi. Amir Temur va uning avlodlari hukmronligi davrida Movarounnahr va Xuroson hududlarida keng ko'lamli qurilish ishlari olib borildi, yangi shaharlar barpo etildi hamda mavjud shaharlar obodonlashtirildi [4, 67]. Bu jarayonlar ko'plab hunarmandlar, olimlar va mehnatkashlarning turli hududlardan ko'chib kelishiga sabab bo'ldi.

Temuriylar davri miniatyura san'atida «Ko'chmanchilar turmushi» mavzusi alohida o'rin tutadi [5]. Ushbu miniatyuralarda ko'chmanchilar hayoti, ularning kundalik mashg'ulotlari, an'anaviy kiyim-kechaklari va turar joylari tasvirlangan. Miniatyura san'atida oddiy xalq hayoti mavzusining aks etishi Temuriylar davri adabiyotida ham musofirlar va ko'chmanchilar tasvirining keng yoritilishi bilan uyg'unlashadi.

XIV asr boshlarida mo'g'ullar istilosi oqibatida ko'plab ijodkorlar boshqa hududlarga ko'chib ketishga majbur bo'lganlar [6, 89]. Bu jarayon adabiyotda «g'ariblik», «musofirlik» va «vatandan uzoqlik» kabi mavzularning keng tarqalishiga olib keldi. Shoirilar va adiblar o'z asarlarida ko'chib yuruvchi hayotning qiyinchiliklari, vatandan uzoqda bo'lishning og'irligi hamda yangi muhitga moslashish muammolarini tasvirladilar.

Alisher Navoiy (1441–1501) ijodida musofirlikning antropologik mohiyati «g'ariblik» va «vatan» kategoriyalarining murakkab dialektikasida namoyon bo'ladi [7, 208]. Navoiy konsepsiyasida musofir — bu jismoniy makonga emas, balki ma'naviy qadriyatlar va o'zlikka bog'langan shaxsdir. Mutafakkir «g'arib» obrazi orqali insonning o'zligini saqlash strategiyasini makonga bog'liq bo'lmagan ma'naviy barqarorlik sifatida talqin qiladi.

Navoiy Muhokamat ul-lug'atayn va Sab'ai Sayyor asarlarida insonning o'z yurtidan yiroqda bo'lishi uning irodasini chiniqtirishi va nafs tarbiyasida muhim rol o'ynashini ta'kidlaydi [7, 209]. Uning fikricha, haqiqiy musofir — bu begona muhitda o'z insoniy qiyofasi va milliy qadriyatlarini yo'qotmagan, aksincha, ularni boyitgan shaxsdir.

Navoiyning Layli va Majnun dostonida Majnun obrazi klassik musofir timsolining eng yorqin namunalaridan biridir. Majnun o'z oilasidan, yaqinlaridan va jamiyatdan uzoqlashib, cho'l-u biyobonlarda kezib yuradi. Uning bu holati nafaqat ishq iztiroblarining ifodasi, balki insonning o'z ichki dunyosiga, ma'naviy qadriyatlariga qaytish jarayonini ham aks ettiradi. Majnun musofirliги ekzistensial mazmunga ega bo'lib, u insonning o'z-o'zini anglash va haqiqiy mohiyatini kashf etish yo'lini ifodalaydi.

Xamsaning boshqa dostonlarida ham musofir obrazlari turli badiiy funksiyalarni bajaradi. Xususan, Saddi Iskandariy dostonida Iskandar Zulqarnaynning safarlari davomida turli xalqlarning hayoti va madaniy xususiyatlari tasvirlanadi. Bu yerda Iskandar ham dunyo kezuвchi musofir sifatida namoyon

bo'ladi. Uning safarlari nafaqat harbiy yurishlar, balki turli madaniyatlar bilan tanishish va ularning yutuqlarini o'zlashtirish jarayonini ham aks ettiradi.

Navoiy g'azallarida «g'arib» so'zi tez-tez uchraydi va turli ma'nolarda qo'llanadi. Ba'zan bu so'z ijtimoiy ma'noda — kambag'al, bechora insonni anglatadi, ba'zan ma'naviy ma'noda — o'z yurtidan uzoqda bo'lgan, sog'inch iztirobini chekayotgan shaxsni ifodalaydi. Ushbu ma'nolar o'rtasidagi bog'liqlik Navoiy ijodining ijtimoiy-falsafiy teranligini ko'rsatadi.

XIV–XV asrlar o'zbek adabiyotida musofir obrazlari bir necha muhim badiiy funksiyalarni bajaradi. Birinchidan, ular dramatik konflikt manbai sifatida xizmat qiladi. Musofir yoki muhojir yangi muhitga moslashish, milliy-madaniy o'zligini saqlab qolish yoki uni qayta shakllantirish jarayonida turli ijtimoiy va ichki psixologik ziddiyatlarga duch keladi.

Ikkinchidan, musofir obrazlari ijtimoiy tanqid vazifasini ham bajaradi. Adiblar o'z asarlarida begonalarga nisbatan munosabat, ijtimoiy tengsizlik, adolatsizlik va insoniy qadr-qimmat masalalarini badiiy talqin qiladilar. Bu jihatdan mazkur obrazlar jamiyatdagi muammolarni yoritish vositasi sifatida xizmat qiladi.

Uchinchidan, musofir obrazlari falsafiy-badiiy funksiyani bajaradi. Musofirlik va ko'chmanchilik inson hayotining ramziy ifodasi sifatida talqin qilinadi. Inson bu dunyoda musofir bo'lib, uning haqiqiy manzili ma'naviy kamolot sari intilish bilan bog'lanadi. Bunday qarashlar tasavvuf ta'limoti bilan chambarchas aloqador bo'lib, mumtoz o'zbek adabiyotida keng tarqalgan.

To'rtinchidan, musofir obrazlari etnografik funksiyani ham bajaradi. Adiblar o'z asarlarida turli xalqlarning turmush tarzi, urf-odatlar, kiyim-kechaklari, yashash joylari va taomlari haqida qimmatli ma'lumotlar beradilar. Shu sababli bunday asarlar o'z davrining muhim etnografik manbalaridan biri sifatida ham ahamiyat kasb etadi.

XIV–XV asrlar o'zbek mumtoz adabiyotida musofir va g'arib obrazlarining lingvistik jihatlari ham alohida e'tiborga loyiq. Birinchidan, ushbu obrazlarni yaratishda metaforik va ramziy ifoda vositalaridan keng foydalaniladi. «G'arib» so'zi nafaqat kambag'al yoki bechora insonni, balki yurtidan uzoqda qolgan, yolg'izlik va begonalik hissini boshdan kechirayotgan shaxsni ham anglatadi. Shu bois mazkur leksema adabiy matnda ko'p qatlamli semantik mazmun kasb etadi.

Ikkinchidan, musofir obrazini tasvirlashda «sog'inch», «hasrat», «hijron», «g'am», «iztirob», «muhabbat», «vatan» kabi tushunchalar bilan bog'liq leksik birliklar tizimi shakllanadi. Bu so'zlar musofirning ruhiy kechinmalarini, vatanga bo'lgan muhabbatini hamda yiroqlik tufayli yuzaga kelgan iztiroblarini ifodalashga xizmat qiladi.

Uchinchidan, musofir obrazini yaratishda turli nutqiy-uslubiy shakllar — munojot, nola, faryod, shikoyat, iltijo va tilak mazmunidagi ifodalar qo'llaniladi. Bunday usullar qahramonning ichki dunyosini ochish, uning ruhiy holatini badiiy jihatdan ta'sirchan tasvirlash imkonini beradi.

To'rtinchidan, musofir obrazining badiiy talqinida tasvir, ta'rif, tashbeh, istiora, mublag'a va tazod kabi badiiy vositalardan keng foydalaniladi. Ushbu vositalar yordamida adiblar qahramonning tashqi qiyofasi, hayot tarzi, ruhiy kechinmalari va ma'naviy olamini yorqin tasvirlaydilar.

MUNOZARA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, XIV–XV asrlar o'zbek mumtoz adabiyotida musofir va g'arib obrazlari murakkab hamda ko'p qirrali hodisa hisoblanadi. Ushbu obrazlar nafaqat ijtimoiy-falsafiy mazmun kasb etadi, balki badiiy-estetik, lingvistik va madaniy-ma'naviy jihatlarni ham o'zida mujassamlashtiradi.

Alisher Navoiy ijodida musofir obrazining antropologik mohiyati «g'ariblik» va «vatan» tushunchalarining o'zaro dialektik munosabatida namoyon bo'ladi [7]. Bu yerda «vatan» tushunchasi nafaqat geografik makon, balki ma'naviy-ma'rifiy qadriyat sifatida ham talqin qilinadi. Haqiqiy vatan insonning ma'naviy barqarorligi, qadriyatlar tizimi va o'zligini anglash jarayoni bilan bog'liq holda tasvirlanadi.

XIV–XV asrlar o'zbek mumtoz adabiyotida musofir obrazining badiiy talqini zamonaviy migratsiya jarayonlarini tushunishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda ham mehnat migratsiyasi yoki boshqa sabablar bilan yurtidan uzoqda yashayotgan insonlar mumtoz adabiyotda tasvirlangan g'ariblik, hijron va sog'inch kechinmalariga yaqin ruhiy holatlarni boshdan kechiradilar. Shu bois mumtoz adabiy merosni o'rganish nafaqat ilmiy, balki ijtimoiy-ma'naviy ahamiyatga ham egadir.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, musofir va g'arib obrazlari turli adabiy janrlarda o'ziga xos tarzda ifodalangan. Dostonlarda ushbu obrazlarning sarguzashtli, qahramonlik va dramatik jihatlari keng yoritilgan bo'lsa, g'azallarda ularning lirik-psixologik va ruhiy kechinmalari ustuvorlik qiladi. Qasidalar va nasriy asarlarda esa musofirlikning ijtimoiy, axloqiy hamda ma'rifiy qirralari aks ettiriladi.

Lison ut-Tayr asarida turli qushlar ramziy obrazlar sifatida tasvirlanib, ular orqali insoniyatning ma'naviy kamolot sari intilishi ifodalanadi. Hudhud qushi yo'lboshchi va ma'rifat targ'ibotchisi vazifasini bajaradi. Asarda turli qushlarning bir maqsad sari harakat qilishi xalqlar va insonlar o'rtasidagi birlik, hamjihatlik hamda o'zaro anglashuv g'oyalari ramziy tarzda aks ettiradi. Shu jihatdan mazkur asar inson tabiati, ma'naviy qadriyatlar va madaniy tafakkurni o'rganish uchun muhim badiiy manba hisoblanadi.

1-JADVAL. NAVOIY ASARLARIDA MIGRANTLAR OBRAZINING ANTROPOLOGIK TAHLILI

Asar nomi	Migrant obrazi	Antropologik xususiyatlari	Ijtimoiy-psixologik funksiyasi	Madaniy-kod vakilligi
«Xamsa» («Layli va Majnun», «Saddi Iskandar», «Farhod va Shirin», «Hayrat ul-abror», «Sab'ai sayyor»)	Layli (arab muhitidan kelgan), Majnun (beduin/muhojir ruhiyatli), Iskandar (yunon/turk muhitidagi sayyoh-vositachi)	Til, urf-odat, diniy e'tiqod va ijtimoiy tabaqalashuv farqlari; muhojir ruhiyatining psixologik portreti	Sevgi, sadoqat, vatanparvarlik, madaniy identifikatsiya muammolarini ifodalash	Arab, fors, turk, yunon madaniy kodlari
«Majolis un-nafois»	Turli viloyat va davlatlardan kelgan shoirlarning portretlari (Jomiy, Sayyid Hasan, Pahlavon Muhammad)	Madaniy identifikatsiya, til va sheva xususiyatlari, ijtimoiy tabaqaviy pozitsiya	Ilmiy-madaniy hamkorlik, o'zaro hurmat, millatlararo dialogni namoyish etish	O'zbek, tojik, fors, arab madaniy kodlari
«Mahbub ul-qulub»	Muhojir va musofir ruhiyatli insonlar, dunyoviy hayotdan ko'chib ketgan zohidlar	Ekzistensial migrantlik (ruhiy hijrat), dunyoviy narsalardan voz kechish antropologiyasi	Inson ruhiyatining ichki migratsiyasi, o'zini topish, ma'naviy qayta tug'ilish	Islomiy, tasavvufiy, turkiy madaniy kodlari
«Lison ut-Tayr»	Hudhud qushi (sayyor elchi), turli qushlar (turli xalqlar vakillari)	Turli xalqlarning tipologik xususiyatlari, ularning madaniy kodlari va dunyoqarashi	Turli xalqlarning birligini, o'zaro tushunishni, madaniy dialogni ramziy ifodalash	Turli xalqlarning madaniy kodlari (turk, fors, arab, hind va boshqalar)
«Bahr-i Sulton» («Sultonlar Daryosi»)	Amir Temur (ko'chmanchi turk-mo'g'ul urug'idan kelgan, jahonni kezgan)	Ko'chmanchi turk urug'ining antropologik tipi, jangovar sifatlar, hokimiyatni boshqarish madaniyati	Davlat boshqaruvining antropologik asoslari, adolat va kuch uyg'unligi	Turk-mo'g'ul, fors, arab jangovar madaniy kodlari
«Tarixi muluki ajam»	Turli davlatlardan kelgan shohlar, elchilar, savdogarlar	Turli etnik guruhlarining o'zaro aloqalari, savdo-madaniy almashinuv, etnografik tavsiflar	Turli xalqlarning tarixiy o'zaro ta'siri, madaniy almashinuv va integratsiya	Turli xalqlarning davlat boshqaruvi madaniy kodlari
«Nasoyim ul-muhabbat»	Tasavvufi arboblar (hijrat qilgan, muhojir ruhiyatli zohidlar)	Tasavvufiy antropologiya, zohid-muhojir ruhiyati, ijtimoiy hayotdan chetlashuv	Ma'naviy qayta tiklanish, ruhiy hijrat orqali insoniy kamolotga erishish	Tasavvufiy, islomiy, turkiy madaniy kodlari

Alisher Navoiy asarlarida migrantlar obrazining antropologik mohiyati quyidagi xususiyatlarni o'z ichiga oladi:

1. Til va madaniy identifikatsiya muammolari — migrant obrazi har doim til va madaniy kodlarning o'zaro ta'sirini namoyon etadi.
2. Ruhiy hijrat va ekzistensial migrantlik — ichki migratsiya inson ruhiyatining chuqur qatlamlarida sodir bo'ladi.
3. Ijtimoiy-tabaqaviy pozitsiya va o'zgarishlar — migrant obrazi ijtimoiy tabaqalanish nuqtai nazaridan tahlil qilinadi.
4. Madaniy vositachilik va integratsiya — migrantlar madaniyatlar o'rtasidagi ko'priklar vazifasini bajaradi.
5. Turli madaniy kodlarning sintezi — Navoiy asarlarida turk, fors, arab, yunon va boshqa madaniy kodlar uyg'unlashadi.
6. Inson ruhiyatining universal xususiyatlari — migrant obrazi orqali insoniyatning umumiy qadriyatlari ifodalanadi.

Navoiy migrant obrazini nafaqat geografik ko'chish sifatida, balki inson ruhiyatining chuqur qatlamlarida sodir bo'ladigan jarayon sifatida tasvirlaydi. Bu asarlar hozirgi kunda ham madaniy dialog, o'zaro tushunish va integratsiya muammolarini o'rganish uchun muhim ahamiyatga ega.

XIV asr o'zbek adabiyotida migrantlar hayotining aks etishi murakkab va ko'p qirrali adabiy hodisa hisoblanadi. Temuriylar davri adabiy muhitida shakllangan migrantlar obrazi nafaqat o'z davrining

ijtimoiy-siyosiy sharoitlarini aks ettiradi, balki insoniyatning umumiy muammolarini — o'zlikni saqlash, vatanga bo'lgan muhabbat, begona muhitga moslashish va ma'naviy barqarorlikni ifodalaydi. Alisher Navoiy ijodida migrantlar obrazining antropologik mohiyati «g'ariblik» va «vatan» kategoriyalarining murakkab dialektikasida namoyon bo'ladi. Navoiy konsepsiyasida migrant jismoniy makonga emas, balki «mazmuniy ildiz»ga bog'langan shaxsdir. Uning «g'arib» obrazi orqali insonning o'zlikni saqlash strategiyasi makonga bog'liq bo'lmagan «ma'naviy barqarorlik» sifatida ta'riflanadi. XIV asr o'zbek adabiyotida migrantlar obrazi bir nechta badiiy funksiyalarni bajaradi: dramatik konflikt manbai, ijtimoiy tanqid vositasi, falsafiy metafora va etnografik-ma'lumot manbai. Bu obrazning lingvistik jihatlari ham alohida e'tiborga loyiq, chunki u turli metaforalar, til birliklari, nutqiy uslublar va badiiy vositalar orqali yaratiladi. Zamonaviy globalizatsiya sharoitida XIV asr o'zbek adabiyotida migrantlar tasvirini o'rganish nafaqat ilmiy, balki amaliy ahamiyatga ham ega. Bu tadqiqotlar zamonaviy migratsiya jarayonlarining ijtimoiy-psixologik jihatlari tushunishga, milliy-madaniy identifikatsiyani mustahkamlashga va migrantlar muammolariga insoniy yondashuvni shakllantirishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ahmedov B. Temuriylar davri tarixi. – Toshkent: Fan, 1995. – 278 b.
2. Бертельс Е.Э. Алишер Навоӣ. – М.: Наука, 1948. – 456 с.
3. Bobur Z.M. Boburnoma / Zahiriddin Muhammad Bobur. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa konserni, 1992. – 412 b.
4. G'ulomov Ya. Alisher Navoiy va uning zamondoshlari. – Toshkent: Fan, 1972. – 234 b.
5. Jomiy A. Bahoriston / Abdurahmon Jomiy. – Toshkent: Fan, 1989. – 234 b.
6. Karimov A. O'zbek adabiyotida migrantlar obrazi. – Toshkent: Fan, 2005. – 156 b.
7. Navoiy A. Layli va Majnun / Alisher Navoiy. – Toshkent: Fan, 1988. – 312 b.
8. Navoiy A. Muhokamat ul-lug'atayn / Alisher Navoiy. – Toshkent: Fan, 1990. – 245 b.
9. Navoiy A. Sab'ai sayyor / Alisher Navoiy. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa konserni, 1985. – 198 b.
10. Navoiy A. Saddi Iskandariy / Alisher Navoiy. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa konserni, 1986. – 256 b.
11. O'zbek mumtoz adabiyoti tarixi: darslik / R. Vohidov, H. Eshonqulov. – Toshkent: O'qituvchi, 2005. – 312 b.
12. Rahimov I. XIV asr o'zbek adabiyoti va madaniyati. – Toshkent: O'qituvchi, 1998. – 198 b.
13. Sharipov G.B. Migratsiya fenomenining ijtimoiy-antropologik ildizlari // Orient Journal of Social Sciences. – 2026. – P. 208–210.
14. Temur va temuriylar davlatida me'morchilik, tasviriy san'at va amaliy san'at // Madaniyat va san'at. – 2016. – 11-mart.
15. Temuriylar davri adabiy muhit va tasviriy san'atning ba'zi jihatlari tarixiy manbalarda // Academic Research in Educational Sciences. – 2021. – Vol. 2. – Issue 9. – P. 786–793.
16. Temuriylar davri miniatyura san'ati // O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. – Toshkent, 2002.
17. Vohidov R., Eshonqulov H. O'zbek mumtoz adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 2005. – 234 b.
18. Xotifiy A. Temurnoma / Abdulloh Xotifiy. – Toshkent: Fan, 1983. – 198 b.
19. Yazdiy Sh.A. Zafarnoma / Sharafiddin Ali Yazdiy. – Toshkent: Fan, 1972. – 345 b.
20. Zohidov V. Navoiyshunoslik masalalari. – Toshkent: Fan, 1985. – 312 b.